

ISSN 2181-9599

Doi Journal 10.26739/2181-9599

ЎТМИШГА НАЗАР

3 ЖИЛД, 11 СОН

ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ

ТОМ 3, НОМЕР 11

LOOK TO THE PAST

VOLUME 3, ISSUE 11

ТОШКЕНТ-2020

Бош муҳаррир:
Главный редактор:
Chief Editor:

Муртазаева Рахбар Хамидовна
тарих фанлари доктори, профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Бош муҳаррир ўринбосари:
Заместитель главного редактора:
Deputy Chief Editor:

Джураева Нилуфар Далибаевна
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон жаҳон тиллари университети

«Ўтмишга назар» илмий журнали таҳририй маслаҳат кенгаши
редакционный совет научного журнала «Взгляд в прошлое»
Editorial board of the scientific journal Looking into the past

Сагдуллаев Анатолий Сагдуллаевич
тарих фанлари доктори,
профессор, академик,
Ўзбекистон Миллий университети

Бобожонова Дилором Бобожонова
тарих фанлари доктори, профессор,
Ўзбекистон жаҳон тиллари
университети

Зияева Доно Хамидовна
тарих фанлари доктори, профессор,
ЎзР ФА Тарих институти

Кебадзе Мадонна
тарих фанлари доктори, Телави
давлат университети, Грузия

Аширов Адхам Азимбаевич
тарих фанлари доктори, профессор,
ЎзР ФА Тарих институти

Агзамова Гулчехра Азизовна
тарих фанлари доктори, профессор,
ЎзР ФА Тарих институти

Бурдиашвили Майя
тарих фанлари доктори, Телави
давлат университети, Грузия

Кожакеева Ляззат Темировна
тарих фанлари доктори, доцент,
Хотин-қизлар давлат педагогика
университети, Қозоғистон

Ульжаева Шохистахон Мамажоновна
тарих фанлари доктори,
Тошкент кимё - технология институти

Бабаджанова Нодира Абдуллаевна
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон давлат жаҳон
тиллари университети

Рахмонкулова Зумрад Бойхуразовна
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон Миллий университети

Гоффоров Шокир Сафарович
тарих фанлари доктори, профессор,
Самарқанд давлат тиббиёт институти

Эргашева Юлдуз Алимовна
Тарих фанлари доктори, профессор,
Қарши муҳандислик-иқтисодиёт
институти

Теймураз Ахалмосулишвили
профессор, Телави давлат
университети, Грузия

Халикова Рахбар Эргашевна
тарих фанлари доктори, профессор,
Тошкент давлат техника университети

Ишанходжаева Замира Райимовна
тарих фанлари доктори, профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Абдуллаева Яхшибека Атамуратовна
тарих фанлари доктори, доцент,
Нукус давлат педагогика институти

Мустафаева Нодира Абдуллаевна
тарих фанлари доктори
Ўзбекистон Республикаси
Фанлар академияси

Джоробекова Айнуэр Эшимбековна
тарих фанлари номзоди, профессор,
Дипломатия академияси,
Қозоғистон Республикаси

Ширванова Тарана Амирага кызы
тарих фанлари номзоди, доцент
Азербайджон давлат
иқтисодиёт университети

Ерметов Аваз Абдуллаевич
тарих фанлари доктори, доцент,
Ўзбекистон Миллий университети

Санпова Камола Давляталиевна
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон Миллий университети

Расулов Абдуллажон Нуриддинович
тарих фанлари доктори, профессор,
Наманган давлат университети

Ковалев Борис Николаевич
тарих фанлари доктори, профессор,
Россия ФА, Санкт-Петербург
Тарих институти

Кобзева Ольга Петровна
тарих фанлари доктори, профессор,
Ўзбекистон Миллий университети

Ауанасова Алима Мусировна
тарих фанлари доктори, профессор,
Давлат тарихи институти, Қозоғистон

Бегалинова Калимаш Капсамаровна
фалсафа фанлари доктори, профессор,
Ал-Фаробий номидаги Қозоғистон
Миллий университети, Қозоғистон

Хайдаров Муродилла Махмуталиевич
тарих фанлари доктори, профессор,
Ўзбекистон миллий университети

Алиева Лале
тарих фанлари доктори,
Озарбайжон давлат университети

Исмаилова Алмаз
тарих фанлари доктори,
Догистон мустақил университети

Талапов Бахриддин Алижанович
тарих фанлари номзоди, доцент,
Наманган давлат университети

Одилов Аброр Анварович
тарих фанлари номзоди, доцент,
Ўзбекистон Миллий университети

МУНДАРИЖА / СОДЕРЖАНИЕ / CONTENT

1. Фирюза Мухитдинова ЯНГИ УЙҒОНИШ ДАВРИ: ДАВЛАТ ТИЛИНИНГ ЯНГИЛАНГАН НУФУЗИ ВА МАҚОМИ.....	4
2. Дилшод Комолов ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ СУД ТИЗИМИНИНГ ШАКЛЛАНИШИ ТАРИХИ.....	10
3. Отабек Алимардонов МУСТАҚИЛЛИК ЙИЛЛАРИДА ЎЗБЕКИСТОННИНГ МАЛАЙЗИЯ БИЛАН ХАЛҚ ДИПЛОМАТИЯСИ АЛОҚАЛАРИ.....	17
4. Abdixalik Abdulkarimov QORAQOLPOG'ISTON QISHLOQ XO'JALIGI 1960-1980 YILLARDA: ODAMLAR, VOQEALAR, UMIDLAR.....	26
5. Зафарбек Абдуллаев ТУРКИСТОНДА ҲОКИМИЯТ БОШҚАРУВ ТИЗИМИ: ЗИДДИЯТ ВА ЕЧИМЛАР.....	33
6. Санжар Ахмедов АБДУРАЗЗОҚ САМАРҚАНДИЙНИНГ “МАТЛАИ САЪДАЙН ВА МАЖМАИ БАҲРАЙН” АСАРИДА ТЕМУРИЙЛАРНИНГ МАДАНИЯТГА МУНОСАБАТИ ТАВСИФИ.....	39
7. Лайло Бегимкулова АМИР ТЕМУР ВАФОТИНИНГ ДАСТЛАБКИ КУНЛАРДАГИ СИЁСИЙ ЖАРАЁНЛАРДА ШАЙХ НУРИДДИН ВА ШОҲМАЛИКЛАРНИНГ ТУТГАН ЎРНИ.....	47
8. Гулшод Авалова ТИЛ – ХАЛҚ ТАРИХИНИ БИЛИШ ВОСИТАСИ СИФАТИДА.....	55
9. Гулчехра Рахимова БУХОРО ВИЛОЯТИДАГИ САНОАТ КОРХОНАЛАРДАГИ ИҚТИСОДИЙ МУАММОЛАРНИНГ ОҚИБАТЛАРИ.....	60
10. Иродахон Тишабаева ЎЗБЕКИСТОНДА МАКТАБГАЧА ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИНИНГ ШАКЛЛАНИШИ (1960-1990 йиллар).....	70
11. Феруза Файзиева РОССИЯ ИМПЕРИЯСИ МУСТАМЛАКАЧИЛИК ШАРОИТИДА БУХОРО АМИРЛИГИДА ИЖТИМОЙ-СИЁСИЙ ЖАРАЁНЛАР ВА ДАВЛАТ БОШҚАРУВИ МАСАЛАЛАРИ.....	78
12. Равшан Хомитов ЎЗБЕКИСТОНДА МИЛЛАТЛАРАРО БАРҚАРОРЛИКНИ ТАЪМИНЛАШГА ҚАРАТИЛГАН ДАВЛАТ СИЁСАТИ (1991 - 2020 йй.).....	83

ЎТМИШГА НАЗАР ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ LOOK TO THE PAST

Иродахон Расуловна Тишабаева,
Фарғона давлат университети
мустақил тадқиқотчиси

ЎЗБЕКИСТОНДА МАКТАБГАЧА ТАЪЛИМ МУАССАСАЛАРИНИНГ ШАКЛЛАНИШИ (1960-1990 йиллар)

For citation: Irodaxon R. Tishabaeva, FORMATION OF PRESCHOOL EDUCATIONAL INSTITUTIONS IN UZBEKISTAN (1960-1990). Look to the past. 2020, vol. 11, issue 3, pp.70-77

 <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9599-2020-11-10>

АННОТАЦИЯ

Ушбу мақолада 1960-1990 йилларда Ўзбекистонда мактабгача таълим муассасалари тармоқларининг кенгайиб бориши, мактабгача ёшдаги болаларни таълим муассасаларига қамраб олиш даражасиilmий, тарихий адабиётлар ва манбалар асосида ёритиб берилган. Шунингдек, мактабгача таълим муассасалари, шаҳар ва қишлоқ болалар боғчаларига болалар катнови ва демографик кўрсаткичлари тадқиқот доирасига тортилган.

Калит сўзлар: режа, моддий база, қамров, тавофут, ижтимоий, объект, ҳомий, ихтисослаштирилган.

Иродахон Расуловна Тишабаева,
Ферганский Государственный Университет
кафедра история Узбекистана,
независимый исследователь

ФОРМИРОВАНИЕ ДОШКОЛЬНЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УЧРЕЖДЕНИЙ В УЗБЕКИСТАНЕ (1960-1990 гг.)

АННОТАЦИЯ

В статье на основе научной, исторической литературы и источников описывается расширение сети дошкольных учреждений в Узбекистане в 1960-1990 годах, уровень охвата дошкольников в образовательных учреждениях. В исследование также включены посещаемость и демографические показатели детей в дошкольных учреждениях, городских и сельских детских садах.

Ключевые слова: план, материальная база, охват, разница, социальное, объект, спонсор, специализированный.

Irodaxon R. Tishabaeva,
Fergana State University independent researcher.

**FORMATION OF PRESCHOOL EDUCATIONAL INSTITUTIONS IN UZBEKISTAN
(1960-1990)****ABSTRACT**

This article describes the expansion of the network of preschool education institutions in Uzbekistan in 1960-1990, the level of coverage of preschool children in educational institutions on the basis of scientific, historical literature and sources. The study also included children's attendance and demographic indicators in preschools, urban and rural kindergartens.

Index Terms: plan, material base, coverage, difference, social, objekt, sponsor, specialized.

1. Мавзунинг долзарблиги:

Ҳар бир давлатнинг юксак тараққиёти болаликда олинган таълим ва тарбия билан бевосита боғлиқ ҳисобланади. Бугунги кунда Ўзбекистонда ёш авлод тарбиясининг бирламчи бўғини ҳисобланган мактабгача таълим тизимини юксалтириш, боғчаларни моддий-техник базасини мустаҳкамлаш, уларни мохир педагог кадрлар билан таъминлаш, болаларни умумтаълим муассасаларига сифатли, самарали тайёрлаш масалаларига алоҳида эътибор қаратилмоқда. Зеро юртнинг порлоқ истиқболини яратиш, унинг номини кенг ёйиш, улў аждодлар томонидан яратилган миллий-маданий меросини жамиятга намойиш этиш, мустақил Республикаимизнинг ривожланган мамлакатлар қаторидан жой эгаллашини таъминлаш ёш авлодни комил инсон ва малакали мутахассис қилиб тарбиялашга боғлиқдир. Ўзбекистон Президенти Шавкат Мирзиёев томонидан мактабгача таълим муассасалари тармоғини ҳозирги замон талаблари ва стандартлари асосида ривожлантириш, уларни реконструкция ва модернизация қилишга катта эътибор қаратилмоқда. Жумладан, 2017 йил 30 сентябрдаги «Мактабгача таълим тизимини бошқарувини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги фармони бу борада амалга оширилаётган ишларни янги босқичга кўтарди [1].

Ўзбекистонда мактабгача таълимнинг ривожланиш жараёнининг совет ҳокимияти йилларидаги тарихини ўрганиш ҳам бугунги кунда муҳим аҳамиятига эга. 1960-1990 йилларда республикада мактабгача таълим муассасаларининг кўпайиб бориши, мактабгача ёшдаги болалар қамровининг ошиши, янги биноларнинг қурилиши, қамровни ошириш мақсадида мослаштирилган бинолардан фойдаланиш, мактабгача таълим муассасалари фаолиятини ривожлантириш мақсадида республика йирик давлат ташкилотлари ва колхозларга бириктирилиши, турғунлик давридаги хусусиятларини ўрганиш унинг бугунги кундаги ривожланиш омиллари ва ундаги камчиликларни бартараф этишга ёрдам беради.

2. Методлар ва ўрганилганлик даражаси:

Мақола умум қабул қилинган тарихий методлар-тарихийлик, қиёсий-манتيкий таҳлил, кетма-кетлик, ҳолислик тамойиллари асосида ёритилган бўлиб, 1960-1991 йилларнинг даврий чегарасида мактабгача таълим муассасаларининг кўпайиб бориши, мактабгача ёшдаги болаларни таълим муассасаларига қамраб олиниши даврий нашрлар ва архив манбаларида келтирилган маълумотлар асосида таҳлил қилинди. Ушбу йилларда мактабгача таълим муассасаларига болалар қатновининг ошиб бориши, шаҳар ва қишлоқ боғчаларидаги ўртасидаги тафовут, солиштириш, қиёслаш усуллари орқали ёритишга ҳаракат қилинган.

Совет ҳокимияти йилларида мактабгача таълим тарихига оид бир неча илмий изланишлар олиб борилган бўлсада, ўша даврнинг ғоявий концепцияси асосида яратилган. Ушбу давр тарихшунослигида йирик илмий асарлар нашр этилмаган, лекин мавзунинг айрим жиҳатлари қисман ёритилган. 1960-1990 йилларда мактабгача таълим соҳаси маориф тизимини бир булаги бўлгани ҳолда, бу соҳа ёритилган асарларнинг айримларида қисқа маълумотларда бериб ўтилган. Хусусан, М.Хаджиева ўзининг «Социальное развитие села Узбекистана в конце 70-х и начале 80-х годов: опыт и проблемы» номли диссертациясида ўша даврдаги қишлоқ боғчаларининг ҳолати, аҳолининг мактабгача таълим муассасаларига бўлган эҳтиёжи архив материалларидан фойдаланган ҳолда ёритиб беришга ҳаракат қилган.

Бундан ташқари мавжуд муаммоларга ҳам тўхталиб, боғчалар етишмаслиги ва уларнинг қурилишига ажратилган маблағлар қисқартирилганлигини айтиб ўтган.

Совет даврида мактабгача таълим тизими ҳақида педагогика соҳаси вакиллари бир қатор асарлари нашр этилган. Бу асарларни ўрганиш давомида 1960–1990 йилларда мактабгача таълим муассасаларини кўпайиб бориши, қишлоқ ва шаҳар болалар боғчалари ўртасидаги тавофут, ажратилган маблағлар ҳақидаги статистик маълумотлар билан танишишимиз мумкин. Мисол учун, А. Никольская ўзининг «Мактабгача тарбия ёшидаги болалар тарбиясида изчиллик ва ўзаро боғланиш» номли асарида 1960 йилларда мавжуд болалар ясли ва боғчаларини битта болалар тарбия муассасаларига бирлаштиришнинг ижобий томонларини ёритиб берган.

Ушбу даврда тиббиёт соҳа вакиллари олиб борган илмий изланишларининг айримларида мактабгача таълим муассасалари фаолиятига тўхталиб ўтганини гувоҳи бўлишимиз мумкин.

Ўзбекистон Республикаси мустақилликка эришганидан сўнг, барча соҳаларда бўлгани сингари мактабгача таълим соҳасини ривожлантириш, жаҳон андозаларига мос равишда институционал жиҳатдан қайта кўриб чиқишга бўлган эҳтиёжнинг кучайиши натижасида олимларимиз олдига долзарб вазифа қўйилди. Н.Эгамбердиева ўзининг «Ижтимоий педагогика» номли китобида қисқача Ўзбекистонда мактабгача таълим муассасаларинитарихига тўхталиб ўтади.

Мавзуни ўрганиш жараёнида совет ҳокимияти йилларида чоп этилган «Статический бюллетень», «Сельское хозяйство Узбекистана», «Совет мактаби», «Народное образование» каби журналлар, «Ўқитувчилар газетаси», бошқа қатор газета саҳифаларида мактабгача таълим тизими, боғча ва яслилар ҳақида эълон қилиб борилган мақолалардан кенг фойдаланилди.

Тадқиқотни амалга оширишда ушбу манбаларни ўрганиб, қиёсий таҳлил қилиб, илмий хулосаларнинг олинishi танланган мавзуни тарихий нуқтаи назардан комплекс ўрганиш ва объектив ёритишда муҳим аҳамият касб этади.

3. Асосий натижалар:

КПСС Марказий Комитети ва СССР Министрлар совети томонидан 1959 йил 21 майда “Мактабгача тарбия муассасаларини янада кенгайтириш, мактабгача тарбия ёшидаги болалар тарбияси ва уларга тиббий хизмат кўрсатишни яхшилаш чоралари тўғрисида” махсус қарор қабул қилинди. Бу қарор билан болаларни дастлабки ойлардан бошлаб тарбиялаб бориш зарурлиги ва аҳамияти таъкидланди ҳамда Маориф министрлигига 2 ойликдан 3 ёшгача болалар учун ясли-боғчалар ташкил этиш тавсия қилинди. Бу қарорга асосан Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети ва Республика Министрлар Совети 1959 йил 5 августда тегишли қарор қабул қилдилар. Унда болалар ясли ва боғчаларига эга бўлган завод ва фабрика раҳбарларига мавжуд болалар ясли ва боғчаларини битта болалар тарбия муассасаларига бирлаштириш ва янги кўринишдаги ясли-боғча қурилишини ишлаб чиқариш вазифаси юклатилди [2]. Ўзбекистонда бу қарорнинг ижроси 1961 йилдан амалга оширила бошланди ва таълимнинг ягона тузилишини ташкил қилиш мақсадида икки турдаги таълим муассасалари битта болалар боғчасига бирлаштирилди [3]. Хусусан, Фарғона шаҳар халқ таълими бўлимига жўнатилган Ўзбекистон Маориф Министрлиги 1961 йил 8 феврал кунги №ПФУ-05-8 сонли хатига асосан Фарғона шаҳар Соғлиқни сақлаш бошқармасига қарашли 8-болалар боғчаси ва Фарғона шаҳар пилла заводига қарашли болалар яслиси бирлаштирилди [4].

Ўзбекистон ССРда маориф учун давлат бюджети ҳисобидан қилинган харажатлар (млн сўм) [5.]

Жадвал №1

Кўрсаткичлар	1960 й	1970й	1975 й	1980й
Маорифга қилинган барча харажатлар	293,9	789,9	1206,5	1620,4
Шу жумладан: болалар боғчалари	20,8	86,6	126,5	190,4

1960 йилларда республикада мактабгача таълим муассасаларининг бир неча тармоқлари, хусусан, болалар яслиси, болалар боғчаси, ясли-боғча, санаторий боғча ва ихтисослаштирилган боғчалар мавжуд эди. Болалар яслисига 0 ёшдан 3 ёшгача, болалар боғчасига 3 ёшдан 7 ёшгача, ясли-боғчаларга 0 ёшдан 7 ёшгача болалар қамраб олинган. Санаторий боғчаларда юкумли касалликлар билан даволанган болалар тарбияланган бўлса, ихтисослаштирилган болалар боғчаларига ақлий ва жисмоний жиҳатдан чекланган болалар жойлаштирилган. Бундан ташқари, мавсумий болалар боғчалари ва кўчма дала яслилари ҳам фаолият юритган.

1960 йил охирида Фарғона вилоятида шаҳарларида 38 та, қишлоқларида 22 та болалар боғчалари мавжуд бўлиб, шаҳар боғчаларида 2850 нафар бола, қишлоқ боғчаларида 1250 нафар болалар тарбияланган бўлса [4], 1961 йилга келиб 45 та мактабгача тарбия муассасалари, шу жумладан, шаҳарларда жами 32 та, қишлоқларда 13 тани ташкил этган ҳамда уларда 3811 нафар тарбияланувчилар тарбияланган. Улардан умумий кўринишдаги боғчалар шаҳарларда 23 тани, қишлоқларда 13 тани, санаторий кўринишидаги боғчалар эса шаҳарда 2 тани, ясли-боғчалар шаҳарда 7 та, қишлоқда 1 тани ташкил этган [6]. Бундан ташқари, болалар яслилари 163 та бўлиб, уларга 7242 та тарбияланувчи болалар қатнаган. Жумладан, шаҳар ва посёлкаларда 49 та болалар яслиси бўлиб, тарбияланувчилар 4252 тани ташкил этган. Қишлоқлардаги 114 та яслида 3098 та бола тарбияланган, совхозларда 75 та болалар яслиси мавжуд бўлиб, 1600 нафар болалар қамраб олинган [7]. Яна шуни алоҳида таъкидлаб ўтиш зарурки, қишлоқларда дала шийпонлари ва далани ўзида бригада яслилари ташкил қилиниб, 0 ёшдан 1 ёшгача болалар қамраб олинган. Маориф ва Соғлиқни сақлаш министрлиги бундай турдаги болалар боғчаларини ўзига буйсунувчи ташкилот сифатида кўрмаганлар. Машғулотлар ўтказилмаган, шунчаки болаларга қараб турилган холос. Соғлиқни сақлаш бошқармасининг бир неча эътирозларига қарамай, бу каби болалар яслилар ўз фаолияти давомида асосан дарахтларга илинган беланчаклардан фойдаланилган. Доимий ишчилар бўлмаганлиги сабабли оналар навбати билан болаларга қараб турган. Болалар овқатланиш масаласи ҳам ёмон ҳолатда бўлган. Боғдод, Ахунбобоев районларининг айрим колхозларида бригада яслилари учун сут ва сут маҳсулотлари ажратилиб, манка бўтқаси пиширилсада, бу санитария меъёрларига тўғри келмас эди [8]. Киров тумани «Коммунизм» колхозининг бригада яслиларига иссиқ овқат етказиб бериш мушкул бўлиб, болаларга нон ва нон маҳсулотлари берилган. «Сталин» номли колхознинг 19 та бригадаларида ташкил этилган мавсумий болалар боғчалари ташландик ҳолатда бўлиб, санитария талабларига жавоб бермаган [20].

1966 йилда республикада жами 291 та мактабгача таълим муассасалари бўлиб, улар иттифок, республика ва маҳаллий ҳокимиятга бўйсунувчи ташкилотларларга бириктирилган. Тўғридан тўғри марказга бўйсунувчи ташкилотлар оталиғида 23 та, республика ва маҳаллий ҳокимиятга бўйсунувчи ташкилотлар қарамоғида 261 та ва колхозларга қарашли 7 та болалар боғча ва яслилари фаолият юритган [21].

1971-1975 йилларда республикада беш мингдан зиёд мактабгача тарбия муассасалари бўлиб, уларда ярим миллиондан зиёд болалар тарбияланган. Улар республикадаги мактабгача ёшдагиларнинг 18,4 фоизини ташкил этган. Ушбу беш йилликни ўзида 215 минг ўринли болалар муассасалари қурилиб ишга туширилган. 1975 йилда мактабгача тарбия муассасаларига 19,7 фоиз болалар жалб этилди [9]. Иттифок бўйича мактабгача ёшдаги болаларни қамраб олиш даражаси 37 фоизни ташкил этган бўлса, Ўзбекистон 11 ўринни эгаллаган. Йирик саноат корхоналарида ишловчиларнинг асосий қисмини аёллар ташкил этишини ҳисобга олинса, аксарият корхоналарнинг қошида боғчалар мавжуд эмас эди. Қамровни ошириш асосий ўринларни сиқиштириш эвазига амалга оширила бошланди. Мисол учун, Фарғона шаҳрида «Средазнефт» бирлашмаси, Ёғ-мой комбинати, «Большевик» заводи, Пайпоқ тўқиш комбинати каби ташкилотлар қошида очилган болалар боғчаларида иш фаолияти яхши йўлга қўйилган [10]. Қурилган янги биноларга қарамай шаҳар мактабгача тарбия муассасаларига талаб ниҳоятда юқори эди. Боғча ва яслиларнинг 60 фоизи умумий

кўринишдаги биноларга жойлаштирилган. Қолган 40 фоизи мослаштирилган бинолар ва тарбиячиларнинг уйларида фаолият юритган [20].

Ўзбекистон КП Марказий Комитети ҳамда Ўзбекистон ССР Министрлар Совети 1970 йил 2 октябрда “Республикада мактабгача ижтимоий тарбиянинг ҳозирги аҳволи ва келгусидаги ривожини” ҳақида қарор қабул қилди. Бу ҳужжатда мактабгача тарбия муассасалари қурилиши ва уларни зарур воситалар билан таъминлаш, кадрлар тайёрлаш, корхоналар, қурилишлар, колхоз ва совхозларнинг болалар боғчаларини оталиққа олиши каби масалалар ишлаб чиқилди. Шу билан бир қаторда, қишлоқларда доимий мактабгача тарбия муассасалари тармоқларини янада кенгайтириш тўғрисида ҳам кўрсатма берилди. Республика мактабгача таълим муассасаларининг моддий базасини яхшилашга эътибор кучайтирилганига қарамай, 1970–йилларда қурилган боғчаларнинг сони аҳоли ўсиш даражасидан ортда қолиб, эҳтиёж даражасини қондира олмади. 1971-1975 йиллар давомида айрим вилоятларда мактабгача тарбия муассасалари қуриш учун ажратилган маблағлардан қарийб 20 миллион сўми ўзлаштирилмай қолган [11].

1971 йил 17 августда Ўзбекистон ССР Министрлар Советининг “Колхозларнинг доимий мактабгача тарбия муассасалари тўғрисида ги низомни тасдиқлаш тўғрисида” ги 396- сонли қарори қабул қилинди [12]. Бу қарорга асосан мавсумий боғчаларга секин –аста барҳам берилиши керак эди. Лекин мавсумий болалар боғчалари, бригада яслилари кам маблағ талаб этганлиги сабабли, бу каби муассасалар фаолиятини давом эттираверди.

1973 йилда СССР Министрлар Советининг “Колхозларда мактабгача тарбия муассасалари тармоғини янада ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарори қабул қилинди. Ушбу қарор колхоз ясли – боғча ишчи ва педагог ходимларига белгиланган тартибда меҳнатига ҳақ тўлаш, бир кунлик иш кунини белгилаш ва меҳнат таътили бериш, колхоз аъзоси бўлмаган шахсларни ишга қабул қилиш тартиблари, мактабгача тарбия муассасалари педагоглари ва тиббиёт ходимларига колхоз ҳисобидан бепул квартира бериш ва коммунал хизматларни бепул қилиш тўғрисида кўрсатмалар берилди [13].

1974 йил мактабгача тарбия муассасалари шахобчалари беш мингдан сал кўпроқ бўлса, 1977 йилда бу рақамлар 5600 дан ошиб кетди. 1974 йилда 527 минг бола камраб олиниб 18,4 фоизни ташкил этган бўлса, 1977 йилда 654 минг 213 нафар бола камраб олинди ва умумий ҳисобда 22 фоизни ташкил этди [14].

1980-йилларга келиб мактабгача таълим соҳасидаги муаммолар етилиб, кучайиб борди. Қурилиб фойдаланишга топширилиши режалаштирилган айрим боғча бино объектлари ўз вақтида битказилмади [15]. Бунинг сабаби, қурилиш материаллари билан таъминланмаганлиги, қурилиш машина механизмларининг етишмовчилиги, объектлардаги огир ишлар асосан қўлда бажарилиши каби муаммоларининг мавжудлиги эди.

Ўи биринчи беш йилликда Ўзбекистон ССР колхоз мактабгача тарбия муассасалари қуриш учун режалаштирилган ва берилган маблағлар [16].

Жадвал №2

№	ЎзССР Госплан ва ЎзССР МСХ режаси	1981	1982	1983	1984	1985
1	Лимит СМР (млн. руб)	255	280	285	290	300
2	Ввод ДДУ (минг ўрин)	16	16	16	16	16
	СССР Госплан томонидан ажратилган маблағ					
1	Лимит СМР (млн. Руб)	225	224	223	223	223
2	Ввод ДДУ (минг ўрин)	13	13	13	13	13

Ўзбекистонда 1924-1970 йилларда 162,7 минг ўринли мактабгача тарбия муассасалари қуриб, ишга туширилган бўлса, 1970-1975 йилларда (тўққизинчи беш йилликда) 214,8 минг, 1976-1980 йилларда эса (ўнинчи беш йилликда) 2396 минг ўринли болалар боғчаси ва яслилар қурилиб ишга туширилди. Агар 1940 йилда Ўзбекистонда 2215 мактабгача тарбия муассасалари бўлиб, уларда 73,8 минг бола тарбияланган бўлса, 1980 йилга келганда

уларнинг сони 7204 га етган ва унда тарбияланувчилар сони 915 мингга ташкил қилди. Ўнинчи беш йиллик мобайнида 234 минг ўринли мактабгача тарбия муассасалари қурилди, улардаги болалар қарийб 338 минг нафарга кўпайиб, умумий сонда бир миллионга яқинлашиб қолди[5]. Ушбу даврга келиб мактабгача таълим муассасалари ва унинг бошқа тармоқларининг 75 фоизи умумий кўринишдаги (типовой) биноларга жойлаштирилди. Ихтисослаштирилган болалар боғчаларига ҳам алоҳида эътибор берилди бошланди. Хусусан, улардаги гуруҳлар сони 147 тага оширилиб, тарбияланувчилар сони 1793тани ташкил этди. Ақлий ва жисмоний ривожланишида маълум фарқлар бўлган болалар учун 203 та гуруҳлар ташкил этилиб, уларга 2706 бола қамраб олинди [17].

Ўнинчи беш йилликда ва ўн биринчи беш йилликнинг икки йили ичида молиявий барча манбалар бўйича республикада 300 минг ўринли мактабгача тарбия муассасалари ишга туширилди. 1975 йилга таққослаганда Ўзбекистонда болаларни мактабгача тарбия муассасаларига жалб этиш 17,8 фоизга ўсди ва 1983 йилга келиб бу рақам шаҳарларда 52 фоизни, қишлоқ жойларда 29 фоизни ташкил этди. Тошкент, Самарқанд шаҳарларининг, Бухоро вилоятининг йирик саноат зоналарида, Сурхондарё, Андижон, Наманган вилоятларининг кўриқ ва қишлоқ жойларида мактабгача тарбия муассасалар тармоғини кенгайтиришга алоҳида эътибор берилди. Хусусан, Сурхондарё вилоятида ясли-боғчаларнинг тармоғи 350 тага, болалар қамрови 63,5 минг кишига, Самарқанд вилоятида ясли-боғчалар сони 330 тага, тарбияланувчилар сони 50,7 минг кишига ўсди. Шу давр ичида Тошкент вилоятида янгидан 180 та ясли-боғча ишга тушди, мактабгача тарбия муассасаларидаги болалар сони 49,5 минг кишига кўпайди. Республикада 60 дан ортиқ вазирлик ва идоралар ўзларининг мактабгача тарбия муассасаларига эга бўлиб, уларга хомийлик қилиш зиммаларида эди. Мактабгача тарбия муассасаларини қуриш ва ишга тушириш учун бир неча ташкилот ва корхоналарнинг маблағларини бирлаштириш тажрибаси кенг тус олди [18].

Ўзбекистонда хар 100 ўринга тўғри келадиган доимий мактабгача тарбия муассасалари [19].

Жадвал №3

Йиллар	1970	1980	1985	1987	1988
Шахар	106	109	117	118	121
Қишлоқ	99	101	103	104	105
Жами	104	105	110	111	113

Республикада аҳоли сони ўсиб боришига қарамай, 1989 йилда мактабгача ёшдаги болаларнинг 60 фоизи қишлоқларда яшаган бўлса-да, уларнинг фақат 26 фоизи мактабгача тарбия муассасаларига қамраб олинган (1985 йилдаги кўрсаткичдан деярли ўзгармаган). Айниқса, 1980–йилларнинг иккинчи ярмида мактабгача таълим муассасаларининг аҳоли тобора ёмонлашиб борган. 1990 йилги ҳисоботларга кўра, 4700 ўринли болалар боғчалари, қуриш режалаштирилган. Шошма–шошарлик билан оз маблағлар ҳисобига қурилган ва фойдаланишга топширилган объектлар уч йил ўтмасдан нобоп (авария) ҳолатга келган [16].

Ўзбекистонда 1990-1991 йилларга келиб мактабгача тарбия соҳасида ҳам бирмунча ижобий ўзгаришлар бўлди. Хусусан, мактабгача тарбия муассасаларига раҳбарликни амалга оширишда янгича ёндашиш, турли маъмурий чоралар билан чегараланмасдан, ташаббусга кенг йўл очилганлиги, таълим-тарбия жараёнини ташкил қилишга анъанавий фаолиятнинг шакл ва услубларини татбиқ қилиш ва жорий этилиши, болалар соғлиғи ва саломатлигини муҳофаза қилиш, чиниқтириш борасида анча ишлар амалга оширилди. Бундан ташқари, мазмун ва шакл жиҳатдан бир- бирига ўхшамаган янги турдаги болалар боғчаларини барпо этиш ва уларда эгилувчан, кўп қиррали фаолиятни такомиллаштиришда уй шароитидаги болалар боғчаларининг тармоқлари кенгайиб борди. Лекин шу билан бирга етарлича муаммолар ҳам мавжуд эди. Болалар боғчалари моддий асосини такомиллаштиришга етарлича эътибор берилмади. Педагог ходимларни тайёрлаш жараёни қониқарли аҳволда эмас, мактабгача тарбия соҳаси ходимлари учун алоҳида даврий нашр мавжуд эмас, 1986-

1987 йиллардан бери амал қилиб келинаётган “Болалар боғчасида таълим –тарбия дастури” замон талабларига мос эмас эди.

4.Хулосалар:

Хулоса қилиб шуни айтиш мумкинки, 1960-1990 йилларида Ўзбекистонда мактабгача таълим муассасалари янги қурилган бинолар ҳисобига кўпайиб борди.Лекин шунга қарамай, фаолият юритаётган мактабгача таълим муассасалари аҳолини ўсиш даражасидан ортда қолиб, мавжуд эҳтиёжни қондира олмади. Айрим янги қурилган бинолар тез фурсатларда яроқсиз ҳолатга келиб қолган.

Мактабгача таълим муассасалари давлат ташкилотлари қарамоғида бўлиб, қурилиш ва озик-овқат таъминоти уларнинг зиммасида эди.Йирик завод ва фабрикалар қошида очилган мактабгача таълим муассасалари фаолияти ва озик-овқат таъминоти жуда яхши йўлга қўйилганлиги сабабли болаларни жойлаш учун катта навбат ҳосил қилинган эди.Қишлоқ аҳолиси мактабгача ёшдаги болаларининг асосий қисми колхоз болалар майдончалари ва кўчма яслиларга қамраб олинган бўлиб, уларнинг фаолияти ва санитар ҳолати ҳеч қандай талабларга жавоб бермас эди.

Иктибослар/ Сноски/References:

1. Resolution of the President of Uzbekistan Sh.M.Mirziyoev dated September 30, 2017 No 3305 "On the organization of the Ministry of Preschool Education of the Republic of Uzbekistan ."
2. Nikolskaya A. Consistency and interdependence in the upbringing of children of preschool age. - Tashkent: Secondary and Higher School, 1962. - P.3.; Moslovskaya E. United garden-nursery. // Soviet school. –1976. - №9. - P.76.
3. Egamberdieva N. Social pedagogy. - Tashkent: Publishing House of the National Library of Uzbekistan named after A. Navoi, 2009. - P.32.
4. FVDA, F.1125, L.6, F.133, P.331-332. 1961. Department of Public Education of the Fergana Regional Executive Committee and the People's Commissariat of Education since 1946-Ministry of Education of the Uzbek SSR in Fergana.
5. Umarov U. The role of social consumption funds in the development of public education. // Soviet school. 1982. - № 7. - P. 29; 31 .
6. FVDA, F.1125, L.5.F.64.P.14. Order of the Ministry of Prosveshcheniya UzSSR. (1955-1956 gg).
7. FVDA, F. 2, L.91, F .1, P. 4- 8. Memorandums on the survey of kindergartens and nurseries in the Fergana region.
8. FVDA, F. 1, L.10, F. 32, P. 20 . Background, svedeniya, d okladnye R.K. I G.K Rabat is broken, PO Sredjevshchen.; Muqimov A. Collective farm gardens. // Teachers' newspaper. - 1973. - 12 August.
9. Shermuxamedov S. Our gift to the Congress. // Soviet school. - 1976. - № 2. - P.9.
10. FVDA, F.1, L.6, F.25.P. 220. Svedeniyaobkoms RK.GK wiped m o Rabat consistently ginseng .
11. Shermuxammedov S. Important issues of improving education and upbringing. // Soviet school . - 1976. - № 9. - P.3.
12. Boboho'jaev N. The establishment of proper nutrition of children in kindergartens in rural areas. - Tashkent: Meditsina, 1980. - P. 1-12.
13. Maxmudova S. Kolkhoz preschool institutions. //Agriculture of Uzbekistan. - 1975 . - № 1. - P. 60.
14. Shermuxammedov Sh. Let's further improve the teaching and upbringing of young people . // Soviet school. - 1978. - № 7. - P. 15.
15. Let's strengthen the care and attention to preschools. // Teachers' newspaper. – 1977. - 16 October. –№83.

16. Xadjieva M. Social development of the village of Uzbekistan in the 70-x and early 80-x years: experience and problems. Dissertation for the study of the degree of Doctor of Historical Sciences. - Tashkent, 1992. - P. 148; 149.
17. Sharipova J. Actual problems of development of public preschool education i. // Soviet school. - 1981. - № 1. - P.4.
18. Sharipova J. Leadership and control of preschool institutions. // Soviet school. - 1983. - №6. - P.9.
19. Education of the USSR.Static collection - 1989. - P.36.
20. FVDA, F. 2, L.57.F .75, P.45-47. Memorandums on the survey of kindergartens and nurseries in the Fergana region.
21. FVDA, F.1125, L.6, F. 304, P.28.Information about the network and contingents of permanent kindergartens of enterprises and organizations of all departments for 1966.

ЎТМИШГА НАЗАР

ВЗГЛЯД В ПРОШЛОЕ

LOOK TO THE PAST

№11 (2020)

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000